

Motion till riksdagen 2018/19:2593

av Jan Björklund m.fl. (L)

Liberal feministisk politik för lika rättigheter och möjligheter

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställdhetsintegrering som strategi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare åtgärder för att motverka den ofrivilliga deltiden i kommuner och landsting och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om företagarperspektiv i jämställdhetspolitiken och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skillnaden i skolresultat mellan pojkar och flickor som en central jämställdhetsfråga och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om könsrelaterat förtryck i skolmiljön och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmuntra studie- och framtidsval som inte begränsas av omvärldens könsrollsforeställningar och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställdhetsperspektiv inom hälso- och sjukvården och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svensk abortlagstiftning och genomförandet av aborter inom svensk hälso- och sjukvård och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om internationellt arbete för rätten till abort och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av den framtida utformningen av det ekonomiska stödet till föräldrar som lever isär, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om integration som eget delmål inom jämställdhetspolitiken och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skillnaden i sysselsättning mellan utlandsfödda kvinnor och utlandsfödda män och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om jämställdhetsperspektiv på etableringsinsatserna och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om likvärdig kriminalvård för män och kvinnor och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige år 2018 är fortfarande inget jämställt samhälle. För de kvinnor och män, flickor och pojkar som varje dag påverkas av den orättvisa som detta innebär är det ingen hjälp att orättvisan förut var än större.

Fortfarande är en kvinnas genomsnittliga livsarbetsinkomst mer än tre miljoner kronor lägre än en mans. Resultatet märks i plånboken livet ut. De allra flesta fattigpensionärer är kvinnor. Fortfarande tas bara en fjärdedel av föräldraledigheten ut av män. Fortfarande är normen att det är kvinnan som går ner i deltid om det behövs för att klara vardagen som småbarnsförälder. Och fortfarande är det männen som dominerar på ledande uppdrag i arbetslivet, trots att kvinnor har högre utbildningsnivå.

Det vore ett allvarligt misstag att ta för givet att utvecklingen per automatik kommer att gå åt rätt håll. De värderingar som ligger till grund för ett jämställt samhälle måste hela tiden försvaras, förklaras och vinnas för nya generationer.

I dag är jämställdheten satt under press. Tidigare vunna segrar ifrågasätts och det läggs förslag om att begränsa aborträtten eller minska kvinnors ekonomiska självständighet genom återinförd sambeskattnings. Feministiska debattörer och opinionsbildare möts av nätets förlöjliganden och hån, liksom företag som i sin marknadsföring ifrågasätter givna könsroller. För de flickor, kvinnor, pojkar och män som varje dag lever i ofrihet på grund av omgivningens hederstänkande är jämställdhet bara ett tomt ord.

Som liberala feminister vill vi fortsätta ändra och reformera för att komma ännu längre. Det liberala jämställdhetsuppdraget handlar om att den enskilda människans frihet, rättigheter, ansvar och skyldigheter inte ska begränsas av kön eller föreställningar om kön. Det handlar om att frigöra individen genom att bekämpa den bristande jämställdheten och de värderingar som ligger bakom.

Även om Sverige har kommit långt jämfört med andra länder finns det starka traditioner och strukturer som begränsar individens frihet och möjlighet att delta fullt ut i samhället. Insikten att denna ofrihet särskilt drabbar kvinnor och att dessa maktstrukturer måste brytas gör Liberalerna till ett feministiskt parti.

Jämställdhetsintegrering

Jämställdhet är ingen specialfråga utan en aspekt som ska finnas med på ett självklart sätt i alla verksamheter. Detta synsätt kallas ofta för jämställdhetsintegrering.

Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska integreras i allt beslutsfattande, på alla nivåer och i alla steg av processen, av de aktörer som normalt sett deltar i beslutsfattandet.

Jämställdhetsintegrering motverkar att jämställdhetsarbetet bedrivs i skymundan eller vid sidan av annan verksamhet. Jämställdhetsarbetet blir i stället en del i det ordinarie arbetet och det ska utföras av medarbetarna i organisationen och inte av speciellt utsedda eller speciellt anställda personer. Inom offentligt finansierad verksamhet handlar det bland annat om att kvalitetssäkra vård, omsorg och utbildning utifrån jämställdhetsperspektiv, så att kvinnor och män får lika tillgång till resurser och service.

I Sverige har jämställdhetsintegrering varit den övergripande strategin för jämställdhetspolitiken sedan den antogs i och med propositionen ”Delad makt – delat ansvar”, som togs fram av den dåvarande liberala partiledaren och jämställdhetsministern Bengt Westerberg. Under den senaste perioden Liberalerna i regeringsställning ansvarade för jämställdhetspolitiken gjordes större satsningar på jämställdhetsintegrering i offentlig verksamhet än under någon tidigare regering. Jämställdhetsintegrering ska även fortsättningsvis vara den bärande strategin i jämställdhetspolitiken.

Stärk den ekonomiska självständigheten

Skillnaden i förvärvsinkomst mellan en genomsnittlig kvinna och en genomsnittlig man är påtaglig i samtliga årsklasser. Dessa skillnader beror bl.a. på en könssegregerad arbetsmarknad, där lönerna är lägre i många kvinnodominerade yrken, och på att kvinnor arbetar deltid i betydligt större utsträckning än män. Den ekonomiska ojämställdheten under arbetslivet återspeglas även i att kvinnor har väsentligt lägre genomsnittspension än män.

Löneskillnaderna mellan män och kvinnor är en del av den struktur där det som är traditionellt manligt värderas högre än det som är traditionellt kvinnligt. Det kan vi aldrig acceptera.

Inom den offentliga sektorn har lönerna för många kvinnodominerade akademiker-yrken släpat efter. Utbildningspremien är låg i många yrken där flest kvinnor arbetar, att jämföra med de relativt höga löner som råder i många mansdominerade yrkesgrupper där kraven på utbildningsnivå är lägre. Liberalerna vill bryta detta mönster. Vår politik för fler karriärtjänster för lärare och specialistsjuksköterskor innebär att fler skickliga medarbetare i kvinnodominerade akademiker-yrken får högre lön. De offentligfinansierade effekterna av detta redovisas i vårt budgetalternativ för 2019, varför något formellt yrkande inte läggs här.

Vår vision är inte ett samhälle där alla tjänar lika. Vi vill istället se lönespridning där både män och kvinnor får en bra löneutveckling genom hela sitt arbetsliv. Den som är duktig och erfaren måste kunna tjäna mer än en nyanställd nybörjare.

Diskrimineringslagstiftningen måste fungera. Vi accepterar aldrig att kvinnor diskrimineras och får lägre lön än män för samma arbete.

År 2009 infördes Sveriges första sammanhållna diskrimineringslag. Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lagen har därefter förtydligats och bestämmelserna om aktiva åtgärder har blivit mer enhetliga.

Den nuvarande diskrimineringslagen har snart funnits i tio år. Det finns därför skäl att göra en utvärdering för att undersöka om lagen är ändamålsenligt utformad eller om det finns skäl att göra förändringar för att stärka den enskildes möjligheter att hävda sin

rätt. En sådan översyn kan också inkludera den nuvarande modellen med en statlig diskrimineringsombudsman i kombination med statsstödda fristående antidiskrimineringsbyråer.

Pressa tillbaka den ofrivilliga deltiden

Andelen kvinnor som arbetar heltid har successivt ökat på senare år. En historisk gräns passerades när för första gången andelen kvinnor i förvärvsaktiv ålder som arbetade heltid låg över 50 procent. Bakom denna positiva utveckling ligger bland annat jobbskatteavdraget, som är utformat så att det i de flesta yrken blir särskilt lönsamt att gå upp från deltid till heltid, samt en väl utbyggd barnomsorg som underlättar för småbarnsföräldrar att arbeta. Denna utveckling till trots återstår mycket stora skillnader mellan kvinnors och mäns arbetskraftsdeltagande.

Att arbeta deltid kan vara ett frivilligt beslut för att möjliggöra mer tid till annat. Men så ser inte verkligheten ut i många fall, utan i alldeles för många fall är deltidsarbete ett ofrivilligt val som främst drabbar kvinnor.

Det allra viktigaste skälet till deltidsarbete är enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar att det saknas lämpligt heltidsarbete. Över 200 000 kvinnor skulle vilja arbeta heltid, men kan inte. Även för män är den viktigaste orsaken till deltid att det saknas ett lämpligt heltidsarbete, men eftersom andelen deltidsarbetande män är så låg blir antalet män som berörs mycket lägre. Att motverka den ofrivilliga deltiden är en central jämställdhetsfråga.

Jämförs siffrorna för deltidsarbete för föräldrar med hemmavarande barn blir skillnaderna i deltidsarbete ännu större. Hos tvåbarnsföräldrar där yngsta barnet är i åldern 3–5 år arbetar 43 procent av kvinnorna deltid, men 8 procent av männen. När yngsta barnet nått upp i åldern 11–16 år arbetar fortfarande 28 procent av kvinnorna deltid, men bara 4 procent av männen.

Kommuner och landsting har en nyckelroll för att minska den ofrivilliga deltiden, eftersom en stor del av antalet deltidsarbeten finns i kvinnodominerade yrken i den kommun- och landstingsfinansierade sektorn. Insatser för att pressa tillbaka den ofrivilliga deltiden i kommuner och landsting görs redan på många håll, men mer behövs.

Det finns stora skillnader mellan kommunerna när det gäller andelen heltidstjänster. Det visar att detta i mångt och mycket är en organisationsfråga och att det gäller att på lokal nivå bryta med de invanda mönster som upprätthåller ofrivillig deltid.

Vi tror inte att heltid kan lagstiftas fram med tvång, ens för stora arbetsgivare som kommuner och landsting. Det är inte alltid möjligt att åstadkomma tjänster som möjliggör heltid, särskilt inte i specialiserade yrken eller i små verksamheter. Men de mycket stora skillnaderna mellan kommunerna visar att detta inte är hela förklaringen. I stället handlar det om kommunernas personalpolitik och vilja att åstadkomma förändring.

Den ofrivilliga deltiden i välfärdssektorn drabbar i huvudsak kvinnor och är därför ett centralt jämställdhetsproblem. En tänkbar väg för att åtgärda detta är att skriva in heltid som norm i de centrala kollektivavtalen. Detta kan dock vara svårt att omsätta på lokal nivå, särskilt för små personalgrupper.

Vi vill därför öka förändringstrycket ytterligare på två sätt.

För det första: Kommunerna och landstingen ska få ett lagstadgat ansvar att regelbundet undersöka om medarbetarna är nöjda med sin anställningsgrad eller om de

önskar förändra den (uppåt eller nedåt). Detta görs i dag i många kommuner och landsting som en del av det systematiska arbetsmiljöarbetet, men detta behöver ske generellt. Utifrån dessa kartläggningar ska varje kommun och landsting ta fram en handlingsplan för att motverka ofrivillig deltid. Med fördel kan detta integreras i de lönekartläggningar och jämställdhetsplaner som kommunerna och landstingen redan i dag är ålagda att genomföra.

För det andra: Kommuner och landsting ska redovisa andelen deltider, och andelen ofrivilliga deltider, som en del av sin årsredovisning. Redovisningen ska vara uppdelad på män och kvinnor för att därmed synliggöra könsskillnaderna. Konkret förverkligas detta genom en ändring i lagen (1997:614) om kommunal redovisning så att andelen deltider och andelen ofrivilliga deltider blir en av de upplysningar som ska ingå i förvaltningsberättelsen under avsnittet om väsentliga personalförhållanden. Därmed synliggörs omfattningen av den ofrivilliga deltiden direkt i varje kommun och varje landsting, vilket blir viktiga fakta för både lokalpolitiker och invånare att granska och debattera.

Pensioner

Skillnaden i livsinkomst påverkar kvinnors ekonomiska villkor och därmed kvinnors ekonomiska självständighet livet ut. Kvinnor har i genomsnitt väsentligt lägre pensioner än män – i genomsnitt har kvinnor en pension motsvarande 70 procent av männens. Det är i huvudsak kvinnor som drabbas av en tillvaro som fattigpensionär.

Det svenska pensionssystemet, som tillkommit med Liberalerna som pådrivande kraft, bygger på livsinkomstprincipen. Den levnadsstandard en person får som pensionär ska bygga på den levnadsstandard personen haft under sin tid i arbetslivet. Som pensionär får alla en lägre inkomst, men inkomstsänkningen är förutsägbar.

För många som skiljer sig efter ett längre äktenskap gäller inte detta. Makarna delar vid skilsmässa på värdet av bostaden, bohaget och banktillgodohavanden men inte på pensionsbesparingarna. Med undantag av privat pensionsförsäkring delas inte pension vid skilsmässa utan är i stället särskilt undantagen från giftorättsgodset.

Liberalerna har länge arbetat för att en större del av pensionen ska ingå i giftorättsgodset och delas vid skilsmässa, och att en statlig utredning ska tillsättas i detta syfte inom ramen för pensionsöverenskommelsen. Detta arbete har lett fram till att Pensionsgruppen, där för närvarande sex riksdagspartier ingår, i december 2016 enades om en plan för det fortsatta arbetet med att minska skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner. Handlingsplanen består av åtta delar där bland annat grundskyddet i pensionsystemet ska ses över och där överföring av premiepension mellan makar ska bli enklare. En av punkterna i handlingsplanen är också att göra ytterligare överväganden om möjligheten att dela pensionsrätt, samt att årligen redovisa Pensionsgruppens arbete med jämställda pensioner.

Vi anser att detta arbete är av stor betydelse för att stärka kvinnors ekonomiska självständighet, även i pensionsåldern, även efter skilsmässa. Liberalernas grundsyn vad gäller inriktningen för det fortsatta arbetet är att en större del av pensionen ska ingå i giftorättsgodset vid bodelning genom skilsmässa. Särskild uppmärksamhet ska ägnas tjänstepensionen eftersom den för de flesta utgör en allt viktigare del av den samlade pensionen. Stor hänsyn ska tas till att tjänstepensionen normalt är följden av kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter.

Livsinkomstprincipen ska gälla också framgent, men de som är pensionärer i dag eller närmar sig pensionsåldern har haft sina yrkesverksamma år i ett samhälle där mäns och kvinnors förutsättningar inte har varit jämställda. Samtidigt är det också av största vikt att inte pensionssystemet permanentar ojämsställda strukturer genom att i alltför hög grad fungera som en kompensator i efterhand.

Ändrade regler om giftorättsgoods leder inte i sig till offentligfinansiella effekter, och en sådan reform skulle därför inte behöva vara budgetpåverkande för staten. Av respekt för den överenskommelse som slutits mellan partierna i Pensionsgruppen, och som innebär att denna fråga ska studeras tillsammans med andra frågor med större budgeteffekt, avstår Liberalerna likväl från att i denna motion lägga ett formellt yrkande. I stället avser Liberalerna att fortsätta bevaka och driva frågan inom ramen för Pensionsgruppens arbete.

Företagande

Liberalerna har tidigare påtalat att jämställdhetspolitiken under föregående mandatperiod inte tillräckligt har uppmärksammat företagarefrågorna. En jämställdhetspolitik utan företagarperspektiv riskerar att befästa könsstereotypa föreställningar där företagande och entreprenörskap förknippas med män, medan kvinnor i första hand ses som anställda.

Endast 25 procent av företagen i Sverige drivs av en kvinna. Det är lägre än EU:s genomsnittliga nivå, där 31 procent av företagen drivs av en kvinna. Vi måste bryta mönstret och ge fler kvinnor möjligheten att starta och driva företag. I stället för att fokusera på denna uppgift har de rödgröna partierna ägnat sin politiska energi åt lagförslag om att i praktiken förbjuda vinstuttag för privata alternativ i välfärdssektorn. Liberalerna har medverkat till att fälla dessa förslag i riksdagsbehandlingen och fortsätter att kraftfullt avvisa försöken att kväva mångfalden av utförare, därtill i en av de företagssektorer där andelen kvinnor bland ägare och ledare är som högst.

Den offentliga sektorn har sedan början på 1990-talet genomgått en valfrihetsrevolution som öppnat vägen för patientmakt och entreprenörskap inom vård, skola och omsorg. Vårdval och en mångfald av vårdgivare har bidragit till ökad tillgänglighet, kortare vårdköer och effektivare användning av vårdens resurser. I huvudsak är det företagsamma kvinnor som utifrån sina tidigare anställningar i kommuner och landsting och erfarenheter startat nya företag inom välfärden. Över hälften av vård- och omsorgsföretagen drivs av kvinnor. Kvinnors företagande skulle påtagligt hotas vid ett förbud mot privata vinstutdelande alternativ i välfärdssektorn.

Bristen på kvinnor på näringslivets högsta positioner är ett betydande maktproblem som inte kan accepteras. Vilka personer som sitter i en bolagsstyrelse är ytterst ett ägaransvar. Respekten för företagsägarnas frihet att själva bestämma över styrelsens sammansättning ska bestå. Detta är inte detsamma som att det vore ointressant vilken könsfördelning som finns i styrelserna, men det påverkar vilka metoder som bör användas för att uppnå jämställda styrelser.

Till exempel välkomnar Liberalerna att allt fler ägare frivilligt tillämpar en kvoteringsprincip. Detta ligger i linje med principen om ägaransvar, och det avspeglas också i den kod för bolagsstyrning som utarbetats av Kollegiet för svensk bolagsstyrning och som uppdaterades med nya jämställdhetsregler 2014. Bland annat står det att bolagens valberedningar särskilt ska eftersträva jämn könsfördelning och motivera sitt förslag mot bakgrund av den principen. Kollegiet har också uttalat att ägarna måste

påskynda utvecklingen mot ca 40 procents andel för det minst företrädda könet sammantaget i börsbolagens styrelser 2020.

Andelen kvinnor och män i en privat bolagsstyrelse är en fråga där ägarna måste ta sitt ansvar. Den ska inte läggas i statens händer att bestämma. På motsvarande sätt är det LO:s medlemmar och inte staten som ska avgöra könsfördelningen i LO:s styrelse, för att jämföra med en annan betydelsefull privat samhällsaktör med ojämn könsfördelning i sin högsta ledning.

Skola och utbildning

Det är i skolan som flickor och pojkar, oavsett bakgrund, ska ges lika möjligheter och livschanser. Skolans värdegrund ska spegla de liberala värderingar som håller samman vårt samhälle – om individens frihet, demokrati och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Det finns en tydlig genusdimension på de fallande kunskapsresultaten i skolan sedan 1990-talet. Pojkarna släpar efter, och särskilt märks detta för lågpresterande pojkar.

Försämringen för pojkarna har varit särskilt tydlig i läsförståelse. Flickorna klarar sig mycket bättre än pojkarna och har högre snittbetyg i alla ämnen utom idrott. Att ha bristande kunskaper i läsförståelse är både ett demokratiproblem och ett jämställdhetsproblem. Skillnaderna sägs ofta bero på pojkarnas negativa attityd till skolarbetet och att pojkar generellt sett behöver struktur i skolarbetet.

Enligt den statliga litteraturutredningen klarar inte en femtedel av alla pojkar av att tillgodogöra sig en kvalificerad text. Det är oacceptabelt. Det innebär personliga tragedier för alla de barn som inte lär sig läsa ordentligt. Men de stora skillnaderna mellan pojkars och flickors läsförmåga är även ett ytterligare tecken på att Sverige fortfarande är ett ojämnt land.

Eftersom pojkarna i högre utsträckning än flickorna behöver en tydlig klassrumsstruktur är det också de som drabbas mest av bristande studiero i klassrummet, en skola som inte har varit kunskapsfokuserad och där eleverna själva tvingats ta ett stort eget ansvar för studierna.

Liberalernas omläggning av skolpolitiken i regeringsställning med kunskapsfokus, tidigare prov och betyg och ökade befogenheter för lärarna i klassrummet har skapat en inlärningsmiljö som bättre gynnar pojkarna. Att de liberala skolreformerna har varit framgångsrika visar resultatet i det senaste PISA-testet 2015 där särskilt pojkarnas resultat förbättrades så att skillnaden mellan pojkar och flickor minskade markant, inte minst i läsförståelse.

En studie från SNS visar att skillnaderna mellan pojkar och flickor kan minska om skolorna håller hög kvalitet. Det är därför viktigt att fortsätta med den skolpolitik som inleddes under Liberalernas ledning med höga förväntningar på eleverna, trygghet i klassrummet och skickliga lärare som ges goda förutsättningar att undervisa.

Med mer kunskap om genusfrågor i skolan kan lärare och personal arbeta mer effektivt för att könsrollerna inte ska påverka individen negativt. Lika viktigt är det att pojkarna möter fler manliga goda förebilder i skolan. Bättre generella arbetsvillkor för lärarna med fler karriärvägar, en god löneutveckling och högre status för lärarna skulle innebära att fler skulle välja läraryrket, både kvinnor och män.

Ett av de största problemen som elever själva upplever i skolan är oordning, stök och trakasserier. Sexuella trakasserier och annat könsrollsbundet förtryck är tyvärr en del av vardagen på många skolor. Sådana företeelser ska ses som den brottslighet de är.

Skolan ska vara en frizon där alla unga, oavsett kön, ska ges möjlighet att utvecklas som fria individer och slippa påtryckningar utifrån snäva könrollsforeställningar. Elever ska uppmuntras att göra studie- och framtidsval som bygger på deras egna önskningar, inte könsrollsbundna förväntningar. Detta arbete ska genomsyra arbetet genom utbildningsväsendets alla nivåer.

Hälso- och sjukvård

Jämställdhet är en patientsäkerhetsfråga. Det borde vara en självklarhet att män och kvinnor ska ha samma rätt att få vård och omsorg utifrån sina behov. Men trots att hälso- och sjukvården gjort stora insatser för att förbättra jämställdheten är det ännu långt kvar innan vi kan konstatera att det råder jämställdhet inom vård och omsorg.

Varje dag får kvinnor färre provtagningar och undersökningar och drabbas av fler biverkningar än män. Fler män får intensiv utredning och behandling på hjärtavdelning, medan fler kvinnor dör på sjukhus vid akut hjärtinfarkt. Men ojämlikheten går åt båda håll. Mäns blindtarmar opereras med öppna bukoperationer, men kvinnors med titthålskirurgi, som är betydligt enklare för patienten. Män söker mer sällan behandling för psykisk ohälsa och självmordstalen bland män är högre än bland kvinnor.

I dag får inte kvinnor och män alltid sjukvård som är tillräckligt anpassad efter deras biologiska olikheter. Det behövs genusforskning inom medicinen för att utveckla rekommendationer om rätt behandling för kvinnor respektive män. För att uppnå en vård som ges på jämlika villkor måste genusperspektivet finnas med i och genomsyra all hälso- och sjukvård. Till exempel måste vårdstatistik och uppföljning av vårdkvalitet vara uppdelad efter kön. För att uppnå en vård på lika villkor måste utvecklingen av nya mediciner och nya medicinska metoder och tekniker prövas på både kvinnor och män.

Försvara aborträtten

Kvinnan har rätt att bestämma över sin kropp. Den svenska abortlagen, som tillkom efter långvarigt arbete där bland annat liberaler var starkt pådrivande, vilar på denna princip. Till och med 18:e graviditetsveckan är det kvinnan själv som kan välja att genomgå en abort. Efter detta får en graviditet avbrytas om det finns synnerliga skäl, dock inte om fostret kan antas vara livsdugligt. I praxis innebär det att abort i dag beviljas fram till vecka 22. Den gränsen utvärderas dock löpande mot neonatalvårdens utveckling och möjligheten att rädda extremt för tidigt födda. Det förekommer också i sällsynta fall att tillstånd ges att avbryta graviditeter efter vecka 22, men då bara om fostret har skador som inte är förenliga med liv utanför livmodern eller om kvinnans liv är hotat.

Liberalerna avvisar de förslag som då och då framläggs om att införa någon form av samvetsklausul för vårdpersonal som inte vill medverka i de arbetsuppgifter som en abort innebär. Det vore märkligt om lagstiftaren skulle tillåta ett ingrepp, men samtidigt antyda att det är så moraliskt tveksamt att vårdpersonal inte behöver befatta sig med det. Erfarenheten från länder som har samvetsklausuler är att aborträtten urholkas, då det kan bli svårt att hitta läkare och kliniker som vill utföra aborter. Det torde inte vara någon överraskning för någon som överväger att arbeta med gynekologi eller förlossningsvård att aborter är en del av arbetet. Det är arbeten som också innebär att

man ska kunna möta kvinnor som genomgått en abort på ett respektfullt sätt, vilket påverkar alla delar av arbetet inom mödra- och förlossningsvården.

Det internationella arbetet för rätten till abort behöver fortsätta. Motståndet mot kvinnors rätt till abort är mycket hårt i stora delar av världen, och även om det finns en positiv utveckling i vissa länder rullas utvecklingen tillbaka i andra. Sverige ska i internationella sammanhang vara pådrivande för kvinnors rätt att bestämma över sin egen kropp. Även om det i dag inte är en möjlighet inom räckhåll bör målet på lång sikt vara att rätten till abort erkänns som en del av de mänskliga rättigheterna.

Familjepolitik

Föräldraförsäkringens utformning spelar en avgörande roll för barnens rätt till sina föräldrar men också för utvecklingen av jämställdheten på svensk arbetsmarknad. Sverige ska vara ett jämställt, barnvänligt och föräldravänligt land. En central del av detta är att det finns en väl utbyggd och offentligt finansierad barnomsorg som gör att föräldrar kan kombinera jobb och föräldraskap under barnens uppväxt. En annan hörnsten är rätten till betald föräldraledighet, alltså det system som utgörs av föräldraförsäkringen tillsammans med lagstiftningen om föräldraledighet.

Vi liberaler är stolta över att Sverige har en generös föräldraförsäkring, och vi har också tagit striden för en väl utbyggd barnomsorg. Det ska vårt land ha också i fortsättningen. Men dagens konstruktion har uppenbara nackdelar. Den befäster en traditionell könsuppdelad arbetsfördelning där en förälder – oftast kvinnan – stannar hemma länge och går ner till deltid medan den andra – oftast mannen – snabbt återgår till heltidsarbete.

Liberalerna anser att tiden är mogen för en större reform av föräldraförsäkringen. I stället för en mycket lång föräldraförsäkring med partiellt inkomstskydd vill vi ha en kortare försäkring med mycket bättre inkomstskydd. Vi vill komma till rätta med de mekanismer som skapar en deltidsfälla, men ger i stället föräldrarna nya möjligheter att anpassa längden och nivån på försäkringen utifrån sina egna önskemål. Liberalernas förslag till ny föräldraförsäkring presenteras i en särskild kommittémotion, varför de formella förslagen inte upprepas här.

Inom familjepolitiken behöver särskild uppmärksamhet riktas mot situationen för ensamstående föräldrar. Bland ensamstående föräldrar är den ekonomiska utsattheten större än bland andra hushåll, oavsett om den mäts i relativa eller absoluta termer. Bland ensamstående mammor är den ekonomiska utsattheten dessutom betydligt större än bland ensamstående pappor.

Stödet till ensamstående föräldrar måste vara mångfasetterat. En väl fungerande barnomsorg med flexibilitet och full behovstäckning är extra viktig för den som är ensamstående. Men det behövs också särskilda ekonomiska stöd eftersom så många ensamstående föräldrar har en ansträngd ekonomi.

Underhållsstödet är en viktig stödform, eftersom den kompenserar för en del av merkostnaderna för den som bor själv med barn jämfört med om det är två föräldrar i samma hushåll. Reglerna för underhållsstödet har på senare år reformerats, bland annat genom att kraven har skärpts så att föräldrar som sköter betalningen av underhållsstöd inte ska använda Försäkringskassan som mellanhand. Dessutom har kommunernas och Försäkringskassans roll ändrats för att tydliggöra för föräldrar att de i första hand ska lösa underhållsfrågor själva, med belopp anpassade efter just deras ekonomiska situation. Samtidigt är det långt ifrån säkert att detta räcker för att hantera det faktum att

nivån på det statliga underhållsstödet av många separerade föräldrar uppfattas som en norm för hur stort deras underhållsbidrag ska vara. Den sammantagna faktiska kostnaden för barnets försörjning kan ofta vara mycket högre, och det är ett problem att många separerade föräldrar inte bidrar till boföräldern med sin andel av den egentliga kostnaden för barnets försörjning, även om de mycket väl skulle ha råd.

Liberalerna har länge förespråkat att det görs en översyn av stödet till föräldrar som lever isär. Den uppfattningen står vi fast vid. Vi vill förändra systemet så att fler separerade föräldrar betalar underhåll motsvarande sin andel av de faktiska kostnaderna. I klartext betyder detta att många separerade föräldrar kommer att betala högre underhåll till sin expartner jämfört med i dag. Det ökar rättvisan och har dessutom viktiga jämställdhetseffekter, med tanke på att de flesta ensamstående föräldrar med svag ekonomi är kvinnor. Vi ser därför ett behov av en bredare översyn av de ekonomiska stödformerna för föräldrar som lever isär, däribland underhållsstödet. Eftersom frågan behöver utredas kan några författningsändringar inte bli aktuella förrän tidigast 2020, varför några offentligfinansiella effekter under 2019 av vårt förslag inte uppstår.

Det kommunala vårdnadsbidrag som infördes 2008 bidrog till att hålla vissa föräldrar, främst kvinnor, borta från arbetsmarknaden under en längre tid. Vårdnadsbidraget utnyttjades också i särskilt hög grad av utlandsfödda kvinnor och bidrog därför till att försvåra deras väg till att bli självförsörjande i Sverige. Därutöver gick deras barn miste om den möjlighet att tidigt utveckla sin förmåga att tala svenska som förskolan erbjuder. Liberalerna har därför verkat för att avskaffa vårdnadsbidraget, något som också genomförts. Vi säger fortsatt nej till vårdnadsbidrag.

Integration

En av Sveriges allra största utmaningar är integrationen. Liberalerna anser att det är beklagligt att den nuvarande målstrukturen för jämställdhetspolitiken inte är utformad på ett sätt som lyfter fram de alarmerande skillnaderna mellan könen vad gäller nyanländas möjligheter att etablera sig i det nya landet. Skillnaderna syns på alla samhällsområden, från skola till arbetsmarknad, från föräldraskap till pensioner.

I över hundra år har liberaler kämpat för kvinnans frigörelse. Det har handlat om rösträtt, rätten till utbildning, egen försörjning och rätten till sin egen kropp. Helt enkelt rätten att välja sitt eget liv. En självklar del av vår integrationspolitik är därför att vara kompromisslösa när det gäller kampen för jämställdhet och individens frihet. Vi viker inte undan för vare sig självutnämnda moralväktare eller vänsterns kulturrelativism.

För att synliggöra jämställdhet i integrationen som en prioriterad uppgift inom jämställdhetspolitik föreslår Liberalerna därför ett nytt delmål om integration, förslagsvis uttryckt på följande vis: ”Kvinnor och män, flickor och pojkar som invandrar ska mötas av samma förväntningar på alla områden i det svenska samhället och ha samma rättigheter och möjligheter att skapa sig ett självständigt liv i Sverige.”

I Sverige förvärvsarbetar kvinnor i hög utsträckning. Men alltför många utrikes födda kvinnor, framför allt de som kommer som asylsökande eller anhöriginvandrare, saknar i dag jobb och egen lön. Flera av transfererings- och stödsystemen skapar inlåsnings effekter, vilket håller kvar många kvinnor i hemmet och i bidragsberoende.

Utrikes födda män kommer snabbare in på arbetsmarknaden än utrikes födda kvinnor. Det tar 9–11 år från mottagande tills hälften av kvinnorna har etablerat sig på arbetsmarknaden. För män är motsvarande siffra 3–7 år. En viktig orsak är att

nyanlända kvinnor i mindre omfattning än män deltar i olika arbetsförberedande insatser. De registreras senare hos Arbetsförmedlingen och påbörjar sfi senare än män. Ju längre tid det tar innan en person är inskriven hos Arbetsförmedlingen, desto mer försenas inträdet på arbetsmarknaden.

Även utrikes födda kvinnor ska i högre utsträckning få en egen lön att leva på, vilket ökar kvinnors självständighet gentemot både samhället och deras partner. Vi vill se ett tydligare fokus på att snabbare få in fler nyanlända kvinnor på arbetsmarknaden. Kvinnor och män måste mötas av samma förväntningar och krav på att jobba, och svenska myndigheter ska inte bidra till att traditionella könsroller upprätthålls. Arbetsförmedlingen måste ha ett tydligt uppdrag att tidigarelägga nyanlända kvinnors inträde på arbetsmarknaden.

Närvaron i olika etableringsinsatser är för låg. Kraven på att delta i etableringsinsatser ska stärkas, vilket är särskilt viktigt utifrån ett jämställdhetsperspektiv. För att främja framför allt kvinnors språkinläring måste kommunerna åläggas att också anordna kurser i svenska för föräldralediga, till exempel inom ramen för öppna förskolan. Även Liberalernas förslag om obligatorisk språkförskola för barn till nyanlända bidrar till att förbättra vuxna kvinnors förutsättningar att delta i svenskundervisning. Detta förslag beskrivs närmare i vår integrationspolitiska motion, varför det inte upprepas här.

Våld i nära relationer och sexualbrott

Ingen människa ska behöva leva sitt liv i rädsla för att bli utsatt för våld. Men ändå är det vardag för alltför många individer. 17 kvinnor mördas varje år av en man som de har, eller har haft, en nära relation till. 70 000 unga människor är rädda för att de inte ska kunna välja vem de ska gifta sig med.

Våld i nära relationer och sexualbrott begås av både män och kvinnor, förekommer i både olikkönade och samkönade relationer och kan ha både kvinnor och män som offer. Men de flesta förövarna är män, och de flesta offer är kvinnor. Denna genusdimension är central för att förstå orsakerna till att våldet fördelar sig som det gör, och den är också central för att förstå vilka konsekvenser våldet får inte bara för det enskilda offret utan också för människors föreställningar om vad de ska vara rädda för.

Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet och integritet är mindre värd än mäns. Fysiskt och psykiskt våld, eller hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning. Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer och sexualbrott en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Medvetenheten om denna genusdimension ska samtidigt inte osynliggöra andra former av våld i nära relationer. För den enskilda individen är våldet och kränkningen lika förödande oavsett kön. Offer för våld i samkönade relationer ska inte osynliggöras på grund av medvetet eller omedvetet heteronormativt tänkande. De brottsoffer som är män ska inte osynliggöras på grund av att de är i minoritet.

Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna till offer för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp. Det behövs ett tydligt hbtq-perspektiv, och likaså medvetenhet om att vissa brottsoffer kan vara

särskilt utsatta på grund av sin personliga situation. Detta gäller bland annat äldre, personer med funktionsnedsättning samt personer med dåliga kunskaper i svenska.

Metoo har brutit en tystnadskultur kring de sexuella trakasserier och övergrepp som förekommer i alla miljöer – från skolor och arbetsplatser till medievärlden och även politiken. Modiga kvinnor och flickor berättar om kränkningar de varit med om men har förtigit därför att omgivningen har sänt signalen att de ska glömma och gå vidare.

Metoo visar på vikten av ökad kraft i arbetet mot alla former av sexuella kränkningar. Det är en uppgift som angår såväl politiken som civilsamhället, föreningslivet, företag och fackföreningar, men den handlar i lika hög utsträckning om vårt ansvar som individer. På politiken ligger ansvaret för att säkerställa en effektiv och rättssäker sexualbrottslagstiftning och att det finns tillräcklig kunskap i förskolan, i skolan, hos polisen, i rättsväsendet och inom vården, liksom att det offentliga agerar kraftfullt i rollen som arbetsgivare och verksamhetsansvarig.

I en särskild motion redovisar vi Liberalernas konkreta åtgärder mot våld i nära relationer och sexualbrott, varför de formella yrkandena inte upprepas här. Vi vill bl.a. skärpa straffen vid fridskränkingsbrott och öka användningen av elektronisk fotboja, stärka hotade kvinnors rörelsefrihet genom att kraftigt utöka den fredade zonen vid kontaktförbud och bredda stalkningslagstiftningen så att fler former av förföljelse räknas in i stalkningsbrottet. Liberalerna har likaså arbetat aktivt för att möjliggöra den nya lagstiftning som nu införts om samtyckes- och oaktshetsrekvisit i sexualbrottslagstiftningen. Vidare vill vi stärka det samhälleliga åtagandet för jourverksamhet genom bättre och mer långsiktig finansiering och minskad byråkrati i handläggningen av det ekonomiska stödet. Vi vill möjliggöra fler jourlägenheter och skyddade boenden samt bygga ut den nationella hjälptelefonlinjen.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Tiotusentals människor, främst flickor och kvinnor men även pojkar och män, lever i dag i ofrihet mitt i det svenska samhället. De övervakas i detalj av familjen eller av självutnämnda moralväktare. Kläder, umgänge och utbildningsval kontrolleras. Flickor tvingas in i äktenskap med vuxna män och utsätts för oskuldskontroller. Flickor känner oro och rädsla för att under loven bli bortgifta. De som trotsar löper stora risker. De hotas och utsätts för våld, och vissa får till och med betala med sitt liv. Allt detta för att upprätthålla en familjeheder som krockar med vårt sekulära och moderna samhälle.

Vi liberaler värnar individen före kollektivet. Ingen människa ska av sin omgivning hindras att utöva de självklara rättigheter och möjligheter som gäller lika för alla i hela landet. Det gäller alla oavsett kön, ursprung eller bostadsort och det gäller alla oavsett om man är medborgare, nyanländ eller asylsökande. Kultur eller religion får aldrig användas som ursäkt för att upprätthålla förtryckande sedvänjor.

Det är av största vikt att ha en tydlig analys av hedersrelaterat våld och förtryck. Av ideologiska skäl eller av missriktad välvilja förekommer det fortfarande – särskilt på politikens vänsterkant – att mekanismerna bakom denna form av våld osynliggörs eller att det öppet förnekas att hedersrelaterat våld och förtryck ens existerar som en särskild företeelse.

Ett sådant förnekande är förödande, och leder bara till att offren osynliggörs. Hedersrelaterat våld och förtryck har givetvis nära kopplingar till våld mot kvinnor, men drabbar också män. Det bakomliggande värdesystemet involverar hela familjen och släkten och tar sig uttryck i olika slags kontroller och maktutövning som ofta bygger på

att många deltar. Föräldrarna utfärdar förbud mot att träffa kamrater, bröder kontrollerar beteendet i skolan, släktingar deltar i förhandlingar om vem offret ska bli bortgift med och så vidare.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån, så är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Också här måste alla former av kollektivt skuldbeläggande motverkas, samtidigt som företeelsen inte sopas under mattan.

I Liberalernas budgetalternativ presenterar vi en särskild satsning om en halv miljard kronor under fyra år för att stärka och permanenta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa medel innebär en bred ambitionshöjning som ska få genomslag i hela samhället. I en särskild motion redovisar vi Liberalernas samlade politik mot hedersrelaterat våld och förtryck, varför de formella yrkandena inte upprepas här. Det handlar bland annat om skärpt strafflagstiftning, mer sammanhållet och strategiskt arbete från myndigheter, landsting och kommuner samt stöd till civilsamhällsorganisationer som tar strid mot hedersrelaterat förtryck.

Kriminalvård

Justitieombudsmannen har i flera avgöranden kritiserat att Kriminalvården inte lyckas erbjuda en likvärdig kriminalvård för män och kvinnor. I stället missgynnas kvinnliga intagna i flera avseenden av den befintliga regleringen samt begränsningar i anstaltens fysiska miljö och verkställighetsinnehåll. Kvinnors individuella behov och förutsättningar har inte bedömts och beaktats på samma sätt som mäns. JO har även kritiserat Kriminalvården för att myndigheten inte redan vid ställningstagandet till lämplig anstaltsplacering har beaktat om en kvinna har ett spädbarn eller är gravid.

JO konstaterar att det inte är godtagbart att intagna kvinnor får en sämre verkställighet än männen. Liberalerna instämmer i denna bedömning. Kriminalvården har ett av de svåraste och viktigaste samhällsuppdragen, och eftersom hela verksamheten bygger på myndighetsutövning som innebär tvång och omfattande frihetsinskränkningar är det av största vikt att myndigheten kan erbjuda en likvärdig kriminalvård för kvinnor och män. Då kan Kriminalvården också lyckas i sitt uppdrag att tillgodose även kvinnors individuella behov och underlätta deras anpassning i samhället. Det är viktigt att regeringen noggrant följer de initiativ som Kriminalvården har tagit för att komma till rätta med de ovan beskrivna bristerna.

Utrikespolitik och bistånd

Liberalerna har en lång tradition av att driva jämställdhetsfrågorna i utrikespolitiken. En feministisk utrikespolitik bör ta sin form i två konkreta utrikes- och säkerhetspolitiska linjer.

För det första måste Sverige ännu tydligare än i dag verka för att kvinnor och flickor världen över ska åtnjuta sina mänskliga rättigheter, inklusive rätten till sin egen kropp. Sveriges politik för mänskliga rättigheter ska prioritera kvinnors och flickors friheter, rättigheter och möjligheter.

På samma sätt ska detta även framöver genomsyra svensk biståndspolitik och behållas som ett av de genomgripande perspektiven. Det är viktigt att varje människa, man som kvinna, själv får möjlighet att definiera sin könsidentitet. Ett tydligt hbtq-perspektiv måste därför också inkluderas i bistånds- och utrikespolitiken.

I humanitära insatser är tillgång till sexuella och reproduktiva rättigheter, såsom preventivmedel och abort, i stort sett aldrig inkluderade. Kvinnor som utsatts för sexuellt våld, förvägrats preventivmedel eller vars levnadsförhållanden radikalt förändrats ges inte möjlighet att avsluta oönskade graviditeter. Sverige bör se detta som en självklar del av humanitärt bistånd, liksom annan medicinsk vård som inte kan anstå, och snarast möjliggöra kvinnors rätt till självbestämmande i de insatser man bidrar till.

En större del av svenskt bistånd måste användas för att säkra flickors skolgång. Rätten till utbildning är en mänsklig – inte manlig – rättighet. Det är mer förödande att hindra flickor än pojkar från att utbilda sig och arbeta, eftersom barnäktenskap och graviditet är oåterkalleliga livshändelser som påverkar även nästa generation. Att utrota kvinnlig analfabetism är därför en oslagbar investering för utveckling och tillväxt.

Kvinnors rättigheter betraktas alltför ofta som förhandlingsbara, något man kan ta itu med när resten av landets problem lösts. Det är oacceptabelt. Sverige måste tydligt deklarerat för samtliga biståndspartners att program som inte syftar till att hjälpa hela befolkningen är oacceptabla. Det betyder inte att alla program ska rikta sig specifikt till kvinnor, men samtliga program ska sträva till förbättring av kvinnors situation. Med hjälp av könsuppdelad statistik, där effekterna redovisas, kan vi få en tydligare bild av till vilken del av befolkningen stödet faktiskt går.

Unicef beräknar att en av sju flickor mellan 15 och 19 år är gift. En viktig feministisk uppgift är att verka för att fler länder sätter en åldersgräns för äktenskap och arbetar mer aktivt för att existerande lagar implementeras. Ett sätt att påverka är att villkora svenskt bistånd utifrån reformvillighet till länder där barnäktenskap är vanligt. Ingen ska behöva bli mamma under sin egen barndom och alla ska ha rätt och möjlighet till fria, lagliga och säkra aborter.

Arbetet mot trafficking och sexslaveri måste drivas globalt. Vi måste fokusera mer på efterfrågan. Det som primärt upprätthåller människohandel och prostitution är att sexköpare efterfrågar sexuella tjänster.

Kvinnors kroppar blir allt oftare måltavlor när terrorgrupper och statliga arméer använder massvåldtäkter som vapen. Med kraft ska Sverige arbeta för att stoppa sexuellt våld i väpnade konflikter, och för att straffriheten för sådana och andra brott mot kvinnor och flickor avskaffas. Det kommer att krävas fler internationella insatser för att skydda kvinnor, men också att deltagande personal utbildas i genuskunskap, framför allt säkerhetsrådsresolutionerna 1325 och 1820.

Sverige ska särskilt arbeta för att stärka kvinnors roll i konfliktförebyggande och fredssamtal. Vi bör som land även ta initiativ till en FN-resolution med fokus på kvinnors möjligheter att erhålla politisk makt. Den bör särskilt behandla kvinnors roll både i konstitutionsbyggande och demokratiseringsprocesser och kvinnorepresentationen i såväl nationella parlament och regeringar som lokala politiska församlingar.

I särskilda motioner redovisar vi Liberalernas samlade politik inom områdena utrikespolitik och bistånd, varför de formella yrkandena inte upprepas här.

Jan Björklund (L)

Tina Acketoft (L)

Maria Arnholm (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)

Fredrik Malm (L)

Lina Nordquist (L)

Johan Pehrson (L)

Arman Teimouri (L)

Allan Widman (L)

Gulan Avcı (L)

Juno Blom (L)

Bengt Eliasson (L)

Helena Gellerman (L)

Robert Hannah (L)

Maria Nilsson (L)

Christer Nylander (L)

Mats Persson (L)

Barbro Westerholm (L)